

prof. dr hab. Piotr Mazur

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
w Chełmie

WYCHOWANIE – OBDARZANIEM CZŁOWIECZEŃSTWEM

Wychowanie dzieci i młodzieży w pierwszym rzędzie powierzone jest rodzicom. Zadanie to wypływa z najbardziej pierwotnego powołania małżonków do uczestnictwa w dziele stwórczym Boga: rodząc z miłości nową osobę, rodzice odpowiadają za umożliwienie jej życia w pełni ludzkiego.

Rodzicom przysługuje prawo, a zarazem i obowiązek wychowania dziecka. Jest to przede wszystkim warunkiem prawa naturalnego, rodzice przekazują dar życia a jednocześnie są za to życie odpowiedzialni. Na nich spoczywa odpowiedzialność za jego rozwój biologiczny, psychiczny, a także za wychowanie. W procesie wychowania w rodzinie istotnym warunkiem jest udział w nim obydwójga rodziców. Od ich zaangażowania, poświęcenia i przykładu w sposób znaczny zależy jakość wychowania. Ich głównym celem powinna być pomoc dziecku w osiągnięciu pełni szczęścia.

Wychowanie dzieci i młodzieży w pierwszym rzędzie powierzone jest rodzicom. Naukę Kościoła w tej kwestii jednoznacznie ukazał papież Pius XI w encyklice *Divini illius Magistri*. Mocą swego autorytetu podkreślił wyraźnie, że „Rodzina ma (...) wprost od Stwórcy powierzone zadanie, a stąd także i prawo do wychowania potomstwa” (PID 27). Rodzice ponoszą największą odpowiedzialność za wychowanie swoich dzieci. To na nich spoczywa prawo i obowiązek dobierania takich instytucji, które mogłyby jak najlepiej zadbać o katolickie wychowanie potomstwa. W dziele edukacji i wychowania rodziców powinno wspierać zarówno państwo jak i Kościół.

W adhortacji *Familiaris consortio*, poświęconej w całości rodzinie, papież przypomniał naukę Soboru Watykańskiego II: „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu są obowiązani do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców. To zadanie wychowawcze jest tak wielkiej wagi, że jego ewentualny brak z trudnością dałby się zastąpić. Do rodziców bowiem należy stworzyć taką atmosferę rodzinną, przepojoną miłością i szacunkiem dla Boga i ludzi, aby sprzyjała całemu osobistemu i społecznemu wychowaniu dzieci. Dlatego rodzina jest pierwszą szkołą cnót społecznych, potrzebnych wszelkim społecznościom” (DWCH 3).

Ojciec św. Jan Paweł II w liście do rodzin *Gratissimam sane* stawia pytanie: na czym polega wychowanie? Odpowiadając na nie papież zaznacza, że koniecznie należy uwzględnić dwie fundamentalne prawdy:

1. człowiek jest powołany do życia w prawdzie i miłości,
2. każdy urzeczywistnia siebie poprzez bezinteresowny dar z siebie samego.

Jan Paweł II traktował wychowanie jako *obdarzanie człowieczeństwem – obdarzanie dwustronne*: „Rodzice obdarzają swym dojrzałym człowieczeństwem nowo narodzonego człowieka, a ten z kolei obdarza ich całą nowością i świeżością człowieczeństwa, które z sobą przynosi na świat”¹.

Zdaniem Ojca świętego w wychowaniu dzieci chodzi o to, żeby poświęcać się dla nich w sposób mądry, tak, aby wychować je do prawdziwej miłości. Wymaga to od ro-

dziców odpowiedzialności i stanowczości. Dlatego też Jan Paweł II ostrzegał: „(..) cechą kontekstu kulturowego, w jakim żyjemy, jest skłonność wielu rodziców, by wyrzekać się właściwej sobie roli i przyjmować postawę zwykłych przyjaciół swoich dzieci, co oznacza, że nie napominają ich i nie strofują nawet wówczas, gdy powinni to czynić — z miłością i czułością — aby wychować je w prawdzie. Należy zatem podkreślić, że wychowanie dzieci jest świętym i solidarnym obowiązkiem rodziców, zarówno matki, jak i ojca: wymaga bliskości, ciepła, dialogu, przykładu. Rodzice powinni być we wspólnocie rodzinnej przedstawicielami dobrego Ojca — jedyne go doskonałego wzoru, którym należy się inspirować”².

Dzisiaj, kiedy fale liberalizmu zalewają Polskę, kiedy na młodych ludzi czyha tak wiele pokus, trzeba przypomnieć rodzicom i nauczycielom słowa A. Jenke, która uczyła: „Dzieci – to troska naszych czasów. My, dorośli, których przyćmiło głuche cierpienie, przygniótł ciężar walki o byt. My, którym nieraz tak trudno pójść do ludzi z duszą bogatą w miłość, którzy w atmosferze walki o pieniądź zapominamy, gdzie wartość prawdziwa. Mamy dzieci – to prawdziwe bogactwo”³.

Prawdziwe wychowanie winno zmierzać do tego, aby objąć pełną formację osoby ludzkiej. Dlatego też istotą każdego wychowania jest wskazanie najwyższego i ostatecznego celu człowieka. Dopiero ukazanie tego celu, któremu człowiek winien poświęcić wszystko, sprawia, że wszelkie działania moralno-pedagogiczne mają pełną wartość. Najważniejszym celem wychowania chrześcijańskiego jest wyrobienie charakteru, wewnętrzne doskonalenie się, aby osiągnąć pełnię życia (zbawienie). Należy również przygotować człowieka do harmonijnego i czynnego życia w społeczności ludzkiej oraz przyczynić się do odpowiedzialnego korzystania z daru wolności.

Do najważniejszych środków w wychowaniu rodzinnym zaliczyć należy: obecność rodziców, dialog między członkami rodziny, współodpowiedzialność wszystkich oraz wytworzenie obyczajowości.

Rodzina jest pierwszym i niezastąpionym miejscem przekazywania wartości. W niej następuje poznawanie pierwszych wartości i norm moralnych, dziecko uczy się rozróżniać dobro od zła. W procesie wychowania rodzinnego istotny wpływ mają: naśladow-

nictwo i przyjęty przez rodziców wzór wychowania.

Papież Jan Paweł II w Orędziu na Wielki Post 1994 roku podkreślił: „Rodzina jest pierwszym i uprzywilejowanym środowiskiem wychowania, praktyki życia braterskiego i różnorodnych form miłości i solidarności. Życie w rodzinie uczy otwartości, życzliwości i szacunku wobec bliźniego, który powinien zawsze znaleźć w naszym sercu należne sobie miejsce. Życie we wspólnocie skłania także do dzielenia się dobrami, co pozwala człowiekowi wyjść poza własny egoizm. Gdy uczymy się dzielić i dawać, odkrywamy ogromną radość, jakiej pozwala zaznać wspólnota dóbr. Oddziałując słowem i przykładem, rodzice winni stopniowo kształtować w swoich dzieciach postawę solidarności. Pozwoli to każdemu już w dzieciństwie przeżyć doświadczenie wyrzeczenia i postu, które hartuje charakter i uczy panowania nad instynktami, zwłaszcza nad egoistycznym instynktem posiadania. To, czego uczymy się dzięki życiu w rodzinie, utrwała się w nas na całe życie”⁴.

Rodzina jest środowiskiem stwarzającym najlepsze warunki do przekazania wartości religijnych i kulturowych, które pomagają człowiekowi w kształtowaniu własnej tożsamości. W procesie wychowania rodzice winni zwracać uwagę na kształtowanie istotnych wartości: świętości życia ludzkiego, poszanowania godności osobistej każdego człowieka, poczucia prawdziwej sprawiedliwości i miłości.

Warunkiem koniecznym do przekazu wartości w rodzinie jest pozytywny, życzliwy klimat relacji międzyosobowych. Wychowanek skłonny jest przyjąć wartości proponowane mu przez wychowawcę, o ile ten go akceptuje, i gdy czuje się przez niego akceptowanym. Skuteczniejszy przekaz wartości odbywa się w rodzinach zintegrowanych, pełnych ciepłych i wzajemnych odniesień międzyosobowych.

Jeżeli relacje dzieci z rodzicami są dobre i serdeczne, to wtedy bezpośrednio doświadczają i uczą się wartości, które budują pokój: umiłowania prawdy i sprawiedliwości, odpowiedzialnej wolności, szacunku dla drugiego człowieka. Wzrastając w atmosferze ciepła rodzinnego, dzieci łatwiej mogą dostrzec i zrozumieć miłość samego Boga. W takim duchu kształtuje się w nich postawa otwartości na innych i chęć ofiarowania się bliźniemu.

Istotnym czynnikiem przekazu wartości są również naturalne sytuacje życiowe. Dziecko uczestnicząc w nich, uczy się nie tylko określonych czynności, ale także poznaje reguły współżycia między ludźmi. Większa liczba i różnorodność tych sytuacji stwarza większe szanse na zetknięcie się z większym bogactwem wartości.

W świecie współczesnym narasta ilość czynników stanowiących zagrożenie dla dzieci i młodzieży. Niewątpliwie rodzina przeżywająca kryzys osłabia swoje oddziaływanie wychowawcze. Rodzice pochłonięci pozyskiwaniem środków do życia, często nieobecni w domu, nie zauważają, że ich kontakt z dziećmi słabnie, a niekiedy całkowicie zanika. Stąd też dzieci szukają akceptacji i pomocy gdzie indziej, gdyż od rodziców nie otrzymują ciepła, aprobaty i miłości.

Jan Paweł II w swoim nauczaniu kierowanym do rodzin, zwracał uwagę na istotną rolę relacji osobowych pomiędzy rodzicami a dzieckiem. Wiąż między dzieckiem a rodzicami jest bezcenna, dzięki niej młody człowiek czuje się kochany i akceptowany. Nic nie powinno stać na przeszkodzie w budowaniu silnych więzi rodzinnych. Papież apelował: „Nie pozwólcie na to, aby wasz dom stał się wyłącznie miejscem spożywania posiłków i odpoczynku. Bądźcie wychowawcami swoich dzieci”⁵.

S. Cz. Michałowski daje rodzicom następujące rady dla działania według wartości:

1. rozmawiaj z dzieckiem, pytaj, co się z nim dzieje, dlaczego się martwi, czego się obawia;
2. słuchaj dziecka uważnie, zainteresuj się nim, zamiast pouczać;
3. rozmawiaj z dzieckiem o alkoholu, narkotykach, AIDS, agresji, przemocy;
4. pomóż dziecku wykształcić system wartości, który rozróżnia dobro i zło;
5. akceptuj dzieci i młodzież takimi, jakimi są;
6. mów dziecku, że ma prawo czuć się bezpiecznie i że ma swoje prawa;
7. zawsze zwracaj uwagę na zachowanie swoich dzieci i ich przyjaciół;
8. mów dziecku, aby było rozważne i przewidujące;
9. bądź dobrym wzorem i dostarczaj przykładów dobrego postępowania swoim dzieciom⁶.

W procesie kształtowania postaw proaktywnych ogromną rolę pełnią rodzice. Internalizacja wartości w rodzinie w znacznej mierze zależy od wartości preferowanych przez rodziców. To oni są inspiratorami wartości duchowych i religijnych. System wartości rodziców wyznacza nurt wychowania, w którym wzrasta dziecko.

Wychowanie rodzinne winno być oparte na trwałych i stałych wartościach. Tym trwałym fundamentem powinien być Dekalog. Na nim winno być oparte wychowanie moralne w rodzinie⁷. S. Świeżawski w odpowiedzi na zaproszenie do udziału w III Ogólnopolskim Zjeździe Pedagogów napisał: „Bazą wychowania powinien być Dekalog, będący wyrazem powszechnego prawa naturalnego i uniwersalnej moralności niezależnej od wyznań i kultur. W takim wychowaniu bezwzględnie wszystkich obowiązują takie wartości, jak: prawdomówność, uczciwość, życzliwość, usługowość, pracowitość itd. To wychowanie w moralności dekalogowej musi odbywać się w klimacie pluralizmu wyznaniowego i obyczajowego oraz światopoglądowego”.

Podsumowując należy jeszcze raz stwierdzić, że środowiskiem, w którym najsilniej dokonuje się przekaz wartości jest rodzina. Rodzice przekazują podstawowe umiejętności współżycia i zachowania zgodnego z wymogami kultury. W rodzinie następuje wprowadzenie dziecka w świat wartości moralnych i osobistych. W niej uczymy się żyć z innymi i dla innych, budujemy wrażliwość sumienia, silną wolę oraz kształtujemy charakter.

Piotr Mazur

Przypisy:

- ¹ Jan Paweł II, *List do rodzin* Gratissimam sane, 16.
- ² Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Rodziny*, Watykan 4.06.1999.
- ³ Cyt. za: „*Nowy potop zaprogramowanego zła*”. List otwarty do społeczeństwa polskiego, głównie do rodziców i pedagogów, „Niedziela” 2002, nr 17, s. 18.

- ⁴ Jan Paweł II, *Orędzie na Wielki Post 1994*, Watykan 1994.
- ⁵ Jan Paweł II, *W ognisku domowym pierwsze miejsce zajmuje matka*, Porto 15.05.1982.
- ⁶ Zob. S. Cz. Michałowski, *Życie w rodzinie a budowanie świata wartości*, [w:] „Dziecko

- w świecie wartości”, cz. 1, red. K. Denek, U. Morszczyńska i inni, Kraków 2003, s. 189.
- ⁷ J. Bagrowicz, S. Jankowski, *„Pan, Bóg twój, wychowuje ciebie”* (Pwt 8,5). *Studia z pedagogii biblijnej*, Toruń 2005, s. 201–202.

